

УДК 37.08.1 (091)

DOI:10.34142/nc.2025.4.78

З вогнем Прометея в серці

*Олександр Пономарьов,
Максим Черемський*

*До 2409-ї річниці від дня народження Арістотеля
та до 1655 річниці від дня народження Іпатії*

Головним завданням української освіти виступає виховання вільної, всебічно розвиненої, творчої особистості. Адже саме така особистість в усі часи ставала лідером та вела за собою народ. На жаль, сьогодні нам бракує таких лідерів, які були б вільними, творчими, багатограними особистостями. Цим пояснюється і той застій, який панує в нашій державі. Головною причиною браку справжніх лідерів виступає авторитаризм, який перешкоджає творчому самовираженню та самоствердженню особистості. Свого часу існувала цивілізація, яка відмовилася від авторитаризму, віддавши перевагу демократичним і гуманним методам навчання та виховання особистості. Саме завдяки цій цивілізації ми маємо сьогодні можливість вільно виражати власну думку, почуття та фантазію. В її основі були закладені вічні ідеали свободи, краси і добра. Мова йде про Античну Грецію, яка подарувала світу визначних державних діячів, філософів, митців і вчених.

У статті [9] автори досліджували педагогіку Стародавньої Греції, зокрема, навчально-виховні системи славетних давньогрецьких філософів і педагогів Сократа та Платона. В даній статті мова піде про визначних давньогрецьких філософів і педагогів Арістотеля та Іпатію, які, як і Сократ та Платон, жили і творили в ім'я свободи, краси і добра.

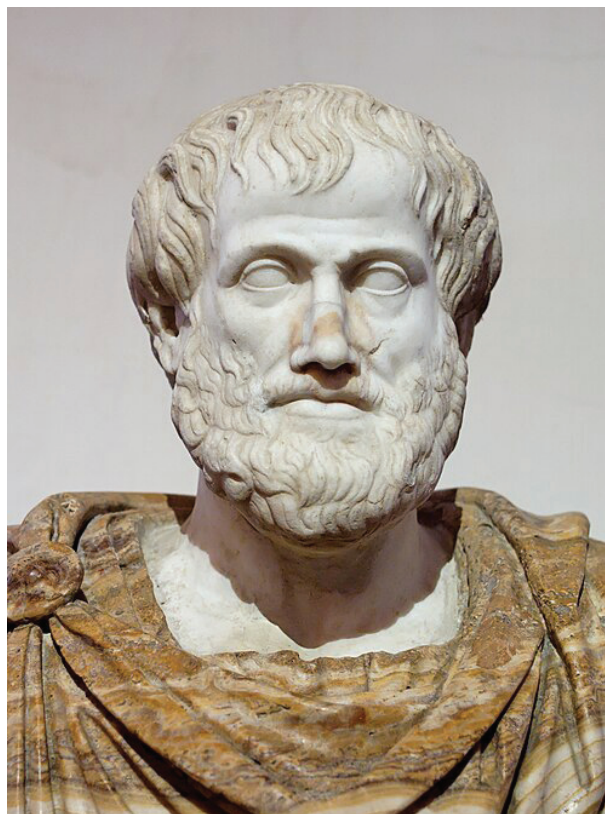
Відомо, що Платон залишив по собі велику кількість учнів, котрі заснували нові школи, завдяки яким ми маємо сьогодні визначних вчених і митців. Серед цих шкіл найвідомішою є школа видатного давньогрецького філософа, дослідника та педагога Арістотеля.

Арістотель народився 384 року до нашої ери в грецькому місті Стагіра, що знаходилося у володінні Македонської держави. Батько Арістотеля Нікомах, який походив з династії асклепідів, служив лікарем при дворі Македонського царя Аміта II. Нікомах також займався дослідницькою роботою в сфері медицини

та природознавства, залишивши по собі низку наукових робіт. Малий Арістотель часто бував в царській резиденції, допомагаючи своєму батькові в його лікувальній та дослідницькій роботі. Тому вже з дитинства хлопець розумівся на різних лікарських речовинах. Добре розпізнавав види рослин, мінералів, що перейшло в захоплення хлопця. Він знав про видатних лікарів, зокрема, про Гіппократа, який визначив вплив фізіологічних особливостей людини на її здоров'я. Хлопець вивчав мусичні мистецтва, зокрема, музику, поезію, хореографію. Також цікавився риторикою, яку він вивчав під керівництвом відомого вчителя риторики Ісократ.

Арістотель успішно навчається в місцевому гімнасію та палестрі. Він будує плани на майбутнє. Здавалося все йде добре. Але незабаром хлопця спіткає горе. Помирають його батьки. Над ним бере опіку чоловік сестри Арістотеля, який неначе батько піклується про хлопця. Коли Арістотелю виповнилося 17 років, опікун радить йому їхати до Афін для продовження навчання у славнозвісній Академії Платона, на що юнак радо погоджується. В 367 році Арістотель вступає до Академії. Платон, як відомо, в цей час перебував в Сіракузах. Тож на початку Арістотель навчався в інших учителів, оволодіваючи всіма мистецтвами та науками, котрі викладалися в Академії. Юнак цікавиться питаннями, пов'язаними з природою людини, її внутрішнім світом. Арістотель намагається зрозуміти як людина думає, як запам'ятовує, як уявляє. Хлопець знайомиться з працями Сократа, Платона, інших філософів. Отримані знання юнак намагається систематизувати в певну власну філософську теорію, яку він згодом втілить у своєму трактаті "Про душу". На прикладі творів визначних давньогрецьких драматургів Арістотель вивчає мусичні мистецтва та пише перші свої теоретичні твори, присвячені мистецтву. Риторикою та діалектикою юнак вивчає на основі праць визначних грецьких ораторів і філософів.

Коли Платон повернувся із Сіракуз до Академії, Арістотель вже був ознайомлений з працями філософа, його системою навчання. Юнак з нетерпінням чекав головного вчителя Академії для того, щоб безпосередньо побачити живу легенду, учня Сократа та поспілкуватися з ним. При першій зустрічі Платон відразу звернув увагу на різнобічний спектр інтересів нового учня, якого цікавили не лише філософські питання буття людини, але також і фізичні та психологічні закони, що лежать в основі її розвитку. Арістотель із захопленням вивчав навколишній світ. Зокрема, під час традиційних бесід в гаю юнак часто відволікався, коли бачив якусь невідому рослину чи комаху. Йому хотілося ближче її роздивитися, а, по-можливості, замалювати, щоб потім ближче дослідити цей вид. Водночас Арістотель насолоджувався співом птахів, яких було багато в гаю, намагаючись таким чином їх розпізнати не лише за виглядом, але й за їхньою піснею. Юнак з інтересом спостерігав і за тими тваринами, які жили в священному гаю Академії. Тому часто Арістотель через своє захо-

плення виявлявся не готовим відповісти на ті запитання, які виникали під час діалогів між учнями та вчителем. Юнака вважали “тугодумом”, проте він дивував всіх своїми думками, які часто виходили за рамки тем бесід. Окрім того Арістотель виявляв великий інтерес до музики. Він прекрасно грав на кіфарі, лірі та флейті. Платон покладав на свого учня великі надії, вбачаючи в ньому того, хто втілить його ідеали в життя.

Арістотель ставився до Платона як до свого рідного батька, дослухаючись до його мудрих порад, а також і до критичних зауважень. Платон вважав, що його вихованцю слід більше приділяти увагу мистецтву красномовства, адже Арістотель був за своєю вдачею мовчуном, в той час як інші учні прагнули зайвий раз похвалитися своїми ораторськими здібностями. Юнак дорослішав, розкриваючи все більше свої здібності та можливості. Платон з інтересом спостерігав за здобутками свого учня. Так тривало двадцять років, до того моменту як вчителя не стало. Не знайшовши спільну мову з новим керівництвом Академії, Арістотель залишає її та їде з Афін. Він працює вчителем в різних грецьких містах і селах.

В 343 році Македонський цар Філіпп II запрошує свого друга дитинства, вже відомого на той час філософа та педагога Арістотеля, стати вихователем його тринадцятирічного сина, царевича Александра. Арістотель приймає запрошення, сподіваючись, що йому пощастить більше аніж його вчителю Платону. Александр, за свідченням давньогрецького історика та педагога Плутарха, був від природи впертим та не терпів ніякого насилля над собою. Але розумним словом його легко можна було схилити до прийняття правильного рішення. Тому Філіпп намагався більше переконувати свого сина, аніж “наказувати йому” [1, с. 367].

Окрім вчителя з фізичної культури Леоніда, який виховував Александра в спартанському дусі, з норавливим учнем не міг поладнати жоден із учителів, яких Філіпп запрошував для навчання свого

сина. Зрозумівши, що звичайні вчителі мало чим зможуть допомогти у справі виховання Александра, Філіпп вирішує запросити Арістотеля, з яким він товаришував ще з дитинства. Македонський правитель відвів для занять священну рощу Німф біля міста Міеза. Арістотель навчав свого учня всьому тому, чого він навчився від батька, від свого вчителя Платона та з власного досвіду. Заняття відбувалися за системою Сократа та Платона у вигляді бесід. Ця форма занять відразу припала до душі Александра, адже такий стиль занять не придушував його волі, а навпаки сприяв виявленню його думки, почуття та фантазії.

Александр уважно слухав свого вчителя, його настанови та поради. Йому дуже подобалася ідея побудови Ідеальної держави Платона, в якій завдяки мистецтву панує гармонія у взаємостосунках між людьми. Тож Александр починає захоплюватися мусичними мистецтвами, влаштовуючи, за словами Плутарха, “велику кількість змагань між трагічними поетами, флейтистами, кіфаредрами та рапсодами...” [1, с. 365].

Арістотель розповідав Александру про його славетних предків, а саме Геракла та Ахіллеса, які вирізнялися не лише своєю силою, але й добрим серцем, захищаючи тих, хто потрапив у біду. Александр дізнавався про всіх тих героїв, які завдяки своїй хоробрості та милосердю прославили Грецію у віках. Арістотель читав своєму вихованцю твори Гомера, Гесіода, Езопа, Есхіла, Софокла, Евріпіда, Арістофана. Разом зі своїми товаришами Александр ставив драми визначних драматургів, виступаючи водночас в ролі режисера-постановника та в ролі свого героя. Особливо Александр захоплювався творами Гомера, зокрема, поемою митця “Іліада”. Александра вабила романтика подвигу. Він мріяв бути схожим на таких героїв Троянської війни як Ахіллес, Патрокл, Одиссей. Арістотель пояснював Александру, що головним є не подвиг, а та жертвність, яку виявили під час Троянської війни її герої. І Гектор, який

захищав Троя, є не меншим героєм за Ахіллеса. Адже він, так само як і Ахіллес, любив свою Батьківщину, віддавши за неї своє життя. Александр не розлучався зі своєю улюбленою книгою до кінця свого життя, вважаючи її “гарним засобом для досягнення військової доблесті”. За словами Плутарха, Александр протягом своїх походів тримав “Іліаду” завжди під рукою, “зберігаючи її під подушкою, разом із кинджалом” [1, с. 368].

Великої уваги Арістотель приділяв заняттям з музики, вважаючи як і Сократ та Платон, що майбутній правитель має безумовно бути музично грамотною людиною. Адже музика виховує емоційно-вольову сферу особистості, облагороджуючи її почуття та зміцнюючи волю. Також музика розвиває уяву, завдання якої полягає у створенні образів, за допомогою яких, на думку педагога, душа мислить. “Без уяви неможливо зробити жодного висновку” [2, с. 79].

Тож Арістотель, який прекрасно грав на музичних інструментах та гарно співав, вчив свого учня музиці. Александр із захопленням вчився переспівувати пісні з улюбленої “Іліади”. Музика підкреслювала глибину поезії епічного твору, заворожуючи душу хлопця чарівними звуками ліри, яка передавала найтонші його почуття.

Окрім мусичних мистецтв Александр вивчав граматику, арифметику, геометрію, риторику, дидактику, які вивчалися за допомогою гри, що привносила елемент творчості, пробуджуючи думку, почуття та фантазію учня. Арістотель прищепив юнаку любов до природничих наук, зокрема, зоології, ботаніки, біології, географії. Педагог навчив Александра вирізняти види рослин, комах, риб, птахів та звірів. Арістотель розповідав своєму учневі про далекі міфічні країни, що лежать на Сході, Заході, Півдні та Півночі, де ще не ступала нога елліна. Розбурхана уява Александра малювала незвичайні образи цих країн та їх мешканців, пробуджуючи в душі юнака мрію побачити все своїми очима.

Окрім зазначених мистецтв та наук Арістотель прищепив хлопцю любов до медицини, передавши йому свій дар лікування, який він свого часу отримав від батька. Педагог навчив Александра розпізнавати серед різнотрав’я лікарські рослини, за допомогою яких пізніше майбутній полководець лікував самого себе, а також своїх друзів. Як зауважує Плутарх, Александр “цікавився не лише абстрактною стороною цієї науки, але, як можна зробити висновок із його листів, приходив на допомогу хворим друзям, призначаючи всілякі способи лікування та лікувальний режим” [1, с. 368].

Александр вирізнявся прекрасним здоров’ям. Його вчитель з гімнастики Леонід, до якого Александр ставився з не меншою повагою, аніж до Арістотеля, не лише навчав учня фізичним вправам, але й привчав учня зносити біль, голод, спрагу, втому, хвороби. “Будь простий, — приборкуй своє тіло, як приборкують дикого коня. Не жалій його!”, — зауважував Леонід, звертаючись до свого учня [3, с. 269]. Александр влаштовував з друзями бійки на палицях, змагання з полювання, з бігу. Коли Александру запропонували взяти участь в Олімпійських іграх, він погодився за умови, “якщо його суперниками будуть царі” [1, с. 365].

Прогулюючись священним гаєм Німф, Арістотель розмовляв зі своїм вихованцем і про політику. Педагог розповідав Александру про ту ворожнечу, що відбувається між грецькими містами-державами, яка руйнує та підриває велич Еллади, сприяючи її занепаду. Через свій розбрат греки ризикували втратити свою Батьківщину, якій загрожувала Перська держава. Арістотель із сумом зауважував про те, що Елладі бракує справжніх героїв, готових на подвиг, як це було в давнину. “Де Періклові Афіни? Куди поділась велика слава, що сталося з славетними воїнами Маратона та Саламіна?” [3, с. 270].

Під впливом цих бесід Александр ставав більш серйозним, замислюючись над долею не лише Македонії, але й всієї

Еллади. Юнак мріяв про той час, коли він покладе край розбрату та об'єднає всі грецькі поліси в одну державу, так як це було багато віків тому, коли греки були одним народом. Александр мріяв про те, як він перемаже Перську державу і поведе своє військо в Азію, щоб передати народам, які її населяють, “грецькі звичаї, наше мистецтво, літературу, науки. Щоб вони жили, як елліни, — просвітити їхній розум, урівноважити варварську силу, навчити їх, що найбільше благо людини є свобода” [3, с. 316].

Арістотель був задоволений шляхетними думками свого учня, мріючи бачити в своєму вихованцеві, приборкувачеві диких коней, того героя, який відродить велич та славу Еллади. “Я віддам йому всю свою душу. Я принесу світло в його мозок, сповню лагідністю його душу, зроблю з нього досконалий взірець елліна й людини. Хто знає, може колись цей юнак пронесе світло Еллади по всій варварській Азії...” [3, с. 270].

У 336 році від руки свого охоронця гине батько Александра Філіпп II. На чолі Македонської держави стає вихованець Арістотеля Александр Македонський. Розуміючи, що Александру слід зосередитися на управлінні державою, Арістотель вирішує припинити заняття зі своїм учнем. Александр не хотів відпускати свого вчителя, говорячи, що “батьку він зобов'язаний життям, а Арістотелю — тим, що живе достойно” [4, с. 327].

ілософ повертається до Афін, щоб продовжити справу свого життя. У 335 році на гроші, отримані від Александра Македонського як винагороду за його виховання, Арістотель засновує власну школу “Лікей” (лат. Ліцей). Назва школи походила від місцевості, названої на честь грецького героя Ліка. Тут, у священному гаю Аполлона Лікійського, Арістотель створив школу, в якій гармонійно співіснували філософія, мистецтво та наука. Навчання відбувалося у вільній атмосфері обміну думками, почуттями та фантазіями під час прогулянок чарівним священним гаєм. Арістотель вважав, що

учень не має бути прикутим до стільця, адже це суперечить його природі. Педагог прагнув, щоб навчання відбувалося у живій обстановці спілкування між учнями та вчителями. А як найкраще цього досягнути як не на прогулянці. Прогулюючись, учні дискутували на теми філософії, мистецтва та науки. За це їх прозвали “перипатетиками”, що в перекладі з грецької мови означає “ті, хто прогулюються”.

Арістотель учив своїх учнів цінувати понад усе свободу, за яку билися та віддавали свої життя кращі сини та доньки Еллади. Тому кожен має цінувати цей найбільш скарб кожного елліна, вільно виражаючи власну думку, почуття і фантазію та захищаючи їх. Разом зі своїми учнями педагог досліджував життя рослин, комах, тварин і птахів. Спостерігаючи за ними, учні вивчали їхні особливості розвитку. Арістотель прагнув виховувати вільних, творчих, різнобічних особистостей. Тому педагог розмовляв з учнями на різні теми, зокрема, про світ, його фізичні закони, душу людини, мистецтво, етику, політику. Також Арістотель навчав ліцеїстів граматиці, риториці, музиці, поезії, діалектиці, математиці, геометрії, астрономії, історії. Все це відбувалося в ігровій та діалоговій формі, що значно полегшувало навчання, пробуджуючи в учня живий інтерес до знань.

Великого значення Арістотель приділяв мусичним мистецтвам, зокрема, музиці, яка, на думку філософа, має застосовуватися задля трьох цілей, а саме: “1) заради виховання, 2) заради очищення, 3) задля інтелектуальної розваги, тобто заради заспокоєння та відпочинку від напруженої діяльності” [5, с. 168].

Арістотель, як уже зазначалося, був прекрасним музикантом. Маючи гарний голос і прекрасно граючи на різних музичних інструментах, педагог співав учням, виконуючи, зокрема, пісні з епічних поем Гомера, Гесіода та інших поетів-рапсодів. Вихованці, слухаючи свого вчителя, переживали почуття радості та суму. Вони раділи перемогам героїв і засмучувалися через їхню загибель. Мистецтво, прони-

каючи в душу учня, виховувало в ньому найкращі риси його характеру. Цьому великою мірою сприяла гра у виставах, в яких вихованці разом зі своїми героями боролися за свободу своєї Батьківщини. Мистецтво своєю катарсичною дією облагороджувало душу учня, збагачуючи її новими барвами та відтінками. Почуття прекрасного пробуджувало у вихованця прагнення до гарних думок та вчинків. Саме тому Арістотель так багато уваги приділяв мусичним мистецтвам, зокрема, музиці, поезії, хореографії.

Звісно, Арістотель великої уваги приділяв і фізичному вихованню своїх учнів, прагнучи їх бачити такими ж витривалими та хоробрими як Александр Македонський, який переміг Перського царя Дарія III, захистивши Елладу та звільнивши з під Перського ярма поневолені народи Сходу. Тож Арістотель робив все, щоб учні мали змогу розвиватися не лише духовно, але й фізично. Саме для цього філософ побудував при Лікеї палестру, де учні тренувалися та змагалися в усіх видах спорту, стаючи такими ж “залізними” як і його прославлений учень.

Тим часом Лікей постійно поповнювався новими книгами, екзотичними видами рослин, комах, тварин, котрі надсилав Арістотелю його учень Александр Македонський під час свого військово-експедиційного походу на Схід. Учні у свою чергу із захопленням слухали про пригоди хороброго полководця, який відважився піти проти Перської держави, що загрожувала існуванню Грецької держави. Арістотель розповідав учням про те, як Александр ще будучи підлітком, приборкав дикого коня Букефала, з яким ніхто не міг упоратися. Зрозумівши, що кінь боїться своєї тіні, Александр повернув морду коня до сонця, і коли кінь заспокоївся, осідлав його. Букефал став для Александра бойовим товаришем, який не раз рятував йому життя під час сутичок із ворогом. Ставши на чолі об'єданого грецького війська, Александр зміг перемогти найпотужнішу у світі армію Перського царя Дарія III.

Арістотель радів військовим успіхам свого учня, який звільнив з під Перського панування не лише всі грецькі землі, але й Єгипетську, Палестинську, Сирійську

та інші східні держави. Скрізь, куди приходило грецьке військо, люди вітали його. Адже всі знали, що греки замість деспотії несуть народам звільнення від неї. Александр добре пам'ятав науку свого вчителя, який вчив, що недостатньо оволодіти тілом, потрібно завоювати ще й душу. Тому полководець з повагою ставився до культур визволених країн, вивчаючи їхні традиції та історію. Македонський повертав їм права вклонятися тим богам, яким вони завжди вклонялися, неодноразово беручи участь у здійсненні місцевих релігійних обрядів. Разом з тим, Александр будував по всій Азії нові міста, гімнасії, палестри, театри, мусейони, відкривав бібліотеки, знайомлячи місцеве населення з елліністичною культурою, філософією, наукою та мистецтвом. Одна з бібліотек, що постала в Єгипті, в заснованому Македонським місті Александрія, згодом стала найбільшим науковим та культурним центром, де зберігалися надбання усіх часів і народів, яку відвідували вчені та митці з цілого світу.

Вчні в Лікеї дуже полюбили Александра Македонського, який нагадував їм тих легендарних героїв Еллади, подвиги яких оспівувалися в стародавніх міфах та легендах. Вихованці дізнавалися всі останні новини про похід Александра в Азію. На заняттях з географії учні креслили мапи, з напрямками, де проходило військо Александра. На заняттях з історії, що творилася на їхніх очах, вихованці вивчали битви, в яких брав участь їхній герой, визволяючи міста та села з під деспотичного правління Перської держави.

В 327 році Арістотель дізнається про початок військової експедиції Александра Македонського до Індії, про яку педагог свого часу розповідав своєму учневі як про казкову країну, більшу частину котрої покривають джунглі, де живуть дивовижні комахи, птахи та звірі. На півдні вона виходить до океану. Александр дізнавався про доброзичливих індійців, які понад усе цінують мир, а філософи знаходяться у великій пошані. До їхнього

мудрого слова прислухаються всі правителі цієї країни.

Похід розпочався дуже добре. Александр просувався у глиб Індії, не зустрічаючи особливого опору. Адже тактика полководця полягала не в тому, щоб завоювати народ, а в тому, щоб його визволити. Індія, як відомо, частково знаходилася під володінням Перського царя, котрого вже не було, а його прибічники лишалися на своїх місцях. Тож місцеве населення, яке натерпілося від персів, радо зустрічало військо Македонського.

Арістотель радів здобуткам свого учня, чие військо дісталось туди, куди не ступала ще нога жодного грека. Педагог розповідав своїм учням останні події про Індійський похід Александра Македонського. Вихованці у свою чергу заздрили прославленому полководцю та мріяли приєднатися до його війська. У 326 році до Арістотеля приходять гарні і водночас погані новини. Гарна новина полягала в тому, що Александр переміг Пенджабського царя Пора, що відкривало шлях до всієї Індії. Але військо Александра несподівано збунтувалося і відмовилося йти далі, скаржачись на втому та на ті небезпеки, які чекали їх попереду. Це була погана новина. Александр був змушений припинити похід та повернутися на старі позиції. Арістотель та учні не могли повірити в те, що військо, яке перемогло Дарія, злякалося небезпек, які несли джунглі та індійське військо, котре не було згуртованим та не мало такого військового досвіду, який мало Македонське військо. Та й індійське населення, котре не любило своїх місцевих деспотів, готове було зустрічати Александра Македонського та його військо з квітами. Залишалося так небагато, щоб довести справу, яка носила не лише військовий, але й цивілізаційний характер, до завершення та з тріумфом повернутися новою дорогою до Еллади. Але так, на жаль, не сталося, військо не захотіло йти далі за Александром, тим самим відмовившись від своєю важливої місії, яка полягала у визволенні народів від деспотії та поши-

ренні еллінської вільної культури по всьому світу.

З припиненням військово-експедиційного походу Александра Македонського в Арістотеля зникла остання надія на відродження Еллади, передчуваючи її занепад та втрату державності. В 323 році Александр Македонський, великий мрійник та визначний полководець, помирає від отруєння. Як наслідок по всій Греції підіймаються повстання проти Македонської влади. Зокрема, в Афінах почалися репресії проти її прихильників, до яких належав і Арістотель. Філософа обвинуватили у безбожництві. Але це була неправда, адже Арістотель був віруючою людиною і шанував богів Олімпу. Тим не менш йому загрожувала як і Сократу смертна кара. Але Арістотель, який мав Македонське громадянство, вирішив залишити Афіни, щоб, як він зазначив у прощальному слові до своїх учнів, “врятувати афінян від здійснення нового злочину проти філософії”.

Арістотель повернувся до Македонії, поселившись зі своєю сім'єю в будинку матері в місті Халкіда. Тут він продовжував наукову та педагогічну діяльність. В 322 році Арістотель помирає тією ж смертю, що і його учень Александр Македонський, — від отруєння. Вдячні македонці поховали визначного філософа, дослідника та педагога в його рідному місті Стагірі, вшанувавши пам'ять Арістотеля проведенням щорічних свят, що отримали назву “Арістотелії”.

Після смерті Арістотеля Лікей очолив учень філософа Теофраст, який продовжив справу свого вчителя, виховуючи вільних, творчих, всебічно розвинених особистостей. З часом Лікей занепадав і був відроджений Римлянами в I столітті до нашої ери. Праці Арістотеля зберігалися схолярхами Лікею, але з часом, коли інтерес до них спав, їх помістили у підвал Лікею, де про них забули і лише в I столітті, за правління Риму, про них згадали. Коли їх дістали з підвалу, від них залишилися лише фрагменти, за якими було реконструйоване вчення

філософа. Воно мало надзвичайно широкий спектр досліджень в усіх відомих на той час напрямках думки, що охоплювала філософію, логіку, етику, естетику, природознавство, історію, психологію, фізіологію, біологію, зоологію, фізику, механіку, політику, тощо. Серед найбільш відомих праць слід назвати “Нікомахова етика”, “Про душу”, “Категорії”, “Поетика”, “Риторика”, “Фізика”, “Метафізика”, “Механіка”, “Про тварин”, “Про рослини”, “Про сновидіння”, “Фізіогноміка”, “Політика”, “Афінська політія”. У творі “Чужоземні звичаї” Арістотель досліджує “історію та етнографію Скіфії” [6, с. 72].

Могила Арістотеля довгий час вважалася загубленою, але у 2016 році вона була віднайдена грецьким археологом Константіносом Сісмандісом. За десять років до цієї події, в 1996 році археологи знайшли залишки Лікею, які включали в себе: палестру з внутрішнім двором, бібліотеку з лекторієм, колодязь, бані, приміщення з гіпокаустом (опалювальною системою).

станньою представницею Античної педагогіки вважається видатна жінка-філософ, педагог, науковець і винахідниця Іпатія. Вона народилася в 370 році нашої ери в місті Александрія. Батько її, Теон Александрійський, був відомим філософом, вченим та педагогом. Він мав власну школу при Александрійському мусейноні (з грец. — Храм Муз), до якого належала славнозвісна Александрійська бібліотека. Мати Іпатії померла при пологах. Вихованням дівчинки займався її батько. Змалечку дівчинка слухала розповіді про історію її рідного міста та про його засновника славетного полководця Александра Македонського. Іпатія з інтересом дізнавалася про те, що вчителем Александра був визначний давньогрецький мислитель Арістотель, який навчав свого вихованця бути не лише хоробрим, але й мудрим і милосердним.

Батько розповідав дочці про останню царицю Єгипту Клеопатру, яка була прекрасним стратегом і оратором, даючи відсіч усім ворогам Єгипетської держави та

захищаючи її незалежність. Уяву дівчини полонили розповіді про сонячну Елладу та її легендарних героїв. Іпатії дуже подобалися давньогрецькі міфи та легенди, в яких оспівувалася краса, що втілювалася в природі, людях, їхніх вчинках. З міфів та легенд дівчинка дізнавалася про жінок, які прославилися у віках, зокрема, про Єлену Прекрасну, Касандру, Пенелопу, Альцесту, Іфігенію, Еврідіку, Елевтерію, Геру, Афродіту, Афіну Палладу, Артеміду, Деметру, Персефону, про легендарну жінку-миротворцю Лісістрату, яка разом з іншими жінками припинила безглузді кровопролитні війни між греками, повернувши мир в Елладу, та про Марію, матір Ісуса Христа.

Греки, які високо цінували красу, зробили жінку її уособленням. Вони увіковчували її в творах мистецтва, зокрема, в поезії та скульптурі, прикрашаючи зображенням жінки храми та палаци. Краса надихала еллінів на творчість та боротьбу за свою державу. З красою еллінської культури знайомив народи Александр Македонський під час свого походу на Схід.

Іпатія дізнавалася про стародавній Рим, його історію та визначних діячів. Вона слухала розповіді про Енея, Ромула та Рема, Спартака, Юлія Цезаря, Костянтина Великого, імператора-філософа та поета Флавія Клавдія Юліана, який отримав прізвисько “відступник” за те, що захищав прадавню римську культуру від знищення. Батько знайомив дочку з філософськими працями Фалеса, Піфагора, Сократа, Платона, Арістотеля, давньогрецького математика та винахідника Архімеда. Давши доньці ім’я Іпатія, що означає “вища”, батько мріяв про те, щоб в майбутньому вона посіла його місце і стала філософом та педагогом. Адже такі випадки вже траплялися в історії, коли жінка ставала філософом, науковцем та головою школи. Прикладом є дружина Піфагора Теано, яка після загибелі свого чоловіка продовжила його справу, очоливши знамениту Піфагорійську школу.

Освіту Іпатія отримала в школі свого батька. Вона навчалася мусичним мистецтвам, зокрема, музиці, поезії, хореографії, драматургії. Іпатія чарівно співала та гарно грала на лірі. Дівчина захоплювалася філософією, астрономією, математикою, геометрією. Вона любила відвідувати Александрійську бібліотеку, де була зібрана велика кількість книг з усього світу. Її улюбленими філософами були Сократ, Платон та Арістотель. Зокрема, вона зачитувалася “Державою” Платона. Іпатія мріяла як і визначний філософ про “Ідеальну державу”, в якій всі люди житимуть в гармонії один з одним, насолоджуючись красою та оспівуючи її.

Що закінченні школи дівчина їде до Афін, щоб продовжити там своє навчання. В Афінах вона знайомиться з філософськими школами Піфагора, Платона, Арістотеля. Відвідує Академію Платона, вивчає оригінальні твори славетного філософа та педагога, знайомиться із його навчально-виховною системою. Після Академії Платона, Іпатія відвідує Лікей Арістотеля, але застає лише його руїни. Дівчина була вражена тим занепадом, який спіткав Елладу. Де поділися Прометеї, Геракли, Тесеї, Ахіллеси, Леоніди, Александри, які боролися за вільну, незалежну Елладу, жертвуючи своїм добробутом та життям? Останнім таким героєм був Римський імператор Флавій Клавдій Юліан, який, ставши на захист віковичних цінностей свободи, краси і добра, відновлював зруйновані релігійними фанатиками давні грецькі та римські храми, філософські школи, витвори мистецтва, поновлював у правах тих, хто зберіг вірність рідним традиціям. Імператор Юліан загинув у бою з персами за кілька років до народження Іпатії. Дівчина знала, що Рим свого часу захистив Елладу, врятувавши від загибелі її культуру, мову та звичаї. Римська держава високо цінувала культуру Еллади, її митців, філософів і науковців, переймаючи від них все найкраще та найцінніше. В Римі, як і в Елладі, жінка поси-

дала рівноправне становище з чоловіком, маючи, зокрема, право на освіту.

Іпатія не розуміла, чому християни, яким Римський імператор Костянтин Великий надав повну свободу, так вороже ставилися до тих, кого вони називали “язичниками”. Іпатія добре знала сумну історію Ісуса Христа, який навчав людей любити один одного, допомагаючи стражденним та немічним, але від якого всі, окрім його матері Марії, відступилися, віддавши його на страту. І це не зважаючи на те, що Римський прокуратор Іудеї Понтій Пілат визнав його невинним. Але чому він тоді не захистив Ісуса Христа, чому не вступився за вчителя та не захистив його від збуреного натовпу, ставши на бік закону? — думала про себе Іпатія. Невже і Рим чекає та ж доля, що й Елладу? Невже більше не знайдеться жодного героя, який би міг кинути виклик руйнівникам, як це зробив цар Леонід із 300 спартанцями, кинувши виклик багатотисячному перському війську, яке загрожувало існуванню Еллади?

І тут, на місці зруйнованого Лікею, Іпатія зрозуміла в чому сенс її життя. Вона буде працювати в ім'я Еллади, яка гинула на її очах. Руйнувалися храми, вирубувалися священні гаї, знищувалися твори античного мистецтва та наукові досягнення. До всіх тих, хто продовжував сповідувати еллінську віру та культуру фанатики ставилися зі зневагою. Філософам та митцям погрожували смертю. Іпатія не розуміла християн, чому вони такі жорстокі. Адже Христос вчив любові. Дівчині подобався Ісус Христос, те як він навчав мудрості, використовуючи художнє слово притчі, так як це робили грецькі філософи. Як вчив, зокрема, Езоп, котрий за допомогою байки досягав значно більшого, аніж звичайним повчанням прописних істин.

Повернувшись до Александрії, Іпатія починає викладати в школі при Мусейоні. Вона вирізнялася з поміж інших учителів своєю витонченістю та добросердям. Прагнучи до того, щоб учні виховувалися в красі та гармонії, педагог проводила

заняття на природі, яку вона вважала рідною ласкавою і ніжною Матір'ю. Іпатія знала, що елліни одухотворяли все навколо себе, створюючи в своїй уяві образи божеств, яких не поділяли на гарних і поганих. Адже все сприймалося в цілісності, одне доповнюючи інше та утворюючи той контраст почуттів, який зветься гармонією. З цим пов'язано і те, що елліни не знали, що таке гріх. Іпатія також вважала, що “у Матері-Природі нема гріха, а лише нескінченна казка” [7].

Гпоглядаючи природу, слухаючи спів птахів, милуючись чарівними краєвидами, учні надихалися її красою, яка пробуджувала в них прагнення до творчості та знань. Щоб підсилити враження, Іпатія розповідала учням міфи та легенди, в яких природа поставала в художніх образах божеств, створених багатою уявою елліна. Педагог прагнула до того, щоб кожне знання знаходило в душі учня емоційний відгук.

Іпатія сповідувала давньогрецький ідеал “Калокагатії”, робила все, щоб учнів оточувала краса та добро. Тому педагог приділяла так багато уваги мусичним мистецтвам, особливо музиці, вважаючи, що пісня Орфея як і вогонь Прометея освітлює шлях у мороці. “Треба співати, доки є голос і вміння, треба кликати мужніх і вмілих, сильних і безстрашних” [7].

Залучаючи учнів до світу прекрасного, Іпатія знайомила учнів із творами Гомера, Гесіода, Есхіла, Евріпіда, Софокла, Арістофана, Вергілія, Овідія. За творами визначних митців вихованці ставили вистави, виступаючи в ролях своїх улюблених героїв. Мистецтво благотворно впливало на розвиток почуттів учнів, виховуючи в них шляхетні риси характеру такі, як хоробрість, добросердність, співчутливість, а також винахідливість.

Іпатія вважала, що однієї мудрості недостатньо, навіть, якщо мова йде про математику, філософію, астрономію. Їх слід наповнювати власним живим почуттям. Звертаючись до своїх учнів, вона говорила їм, про те, що доля світу залежить від того, яке почуття вони вкладають у форму згаданих наук. “Я мрію не просто про математику, а про математику любові. Я хочу, щоб жила астрономія любові, філософія любові... Ви маєте від мене закони чисел, їхнього поєднання і роз’єднання. Однотипність рішень ви приймаєте як закон. Я не можу вам дати іншого, але вже сама знаю, що в цій однотипності — порочність, яка вводить творчий розум у колю мислення, а разом з тим у колю практичного рішення. Результат — обмеження людини сферою звуженої практики. Потрібна математика вільного вияву, фантазії. Математика поезії, краси, математика любові і небувалою. Ми обоготворили число, а отже, зробили з нього ідола, як із усякого бога. Це породило математику огрублення, роздрібноло едність світу” [7].

Іпатія критикувала тих філософів, які будують свою філософію на порожніх, відірваних від життя формах і правилах. Вони навчають лише числам і речам як щось окреме від нас. Це породжує непрохідну прірву між розумом і світом, розрубує едність. Такі філософи не можуть перебудувати світ, адже вони втратили з ним контакт. “А суть залишається поза числами, вона втікає від їхніх обчислень і навіть від їхньої практики, бо вони не еднаються з речами, а пересовують їх з місця на місце, не міняючи сокровенного

змісту. Щоб збагнути — треба полюбити. Треба стати творцем і співтворцем. Не число важливе, не міра, а корінь числа, його суть, його втаємничене значення. Ось ідуть двоє. Зрадник і зраджений. Це — початок Голгофи. Ось ідуть двоє закоханих. Це — початок нового світу кохання і радості. Отже, майте справу не з голими цифрами, а сійте зерна ідей в ґрунт апейрону, правічної матері-Геї. Тоді з них виростуть плоди любові і едності. О мої учні, як хочеться чистої вільної ниви, на якій би виростло могутнє древо науки любові для щастя всієї землі! Чи настане той час? Хто нам скаже про це?” [7].

Іпатія прагнула бачити учнів вільними, творчими, багатогранними особистостями. Вона мріяла з них виховати тих Прометейв, які б не побоялися кинути виклик деспотії, запаливши вогонь свободи по всьому світу. Іпатія вселяла в учнях віру у власні сили, у свою всеможність, що вони так само як і Прометей спроможні боротися з тиранією, освітлюючи вогнем Титана шлях усім гнобленим та стражденим. “Той вогонь — вогонь свободи. Не збагнете ви цього поняття, доки будете його мислити за філософськими зразками. Поняття свободи — поза словами, воно у сфері відчуття і духу!” [7].

Іпатія закликала учнів не боятися виражати власну думку, почуття та фантазію, навіть якщо вони не узгоджуються із загальноновизнаними положеннями. Педагог ставила в приклад своїх улюблених філософів Піфагора, Сократа, Платона, Арістотеля, чиї сміливі думки вплинули на подальший хід історії. Всі вони залишили по собі свої школи, які відкрили нові можливості в різних сферах буття людини.

Учням дуже подобалися заняття з астрономії. Іпатія розповідала їм цікаві легенди про походження сузір’їв. Разом з учнями конструювала прилади за допомогою яких вони вимірювали координати небесних тіл, уявляючи себе міжзоряними мандрівниками. На заняттях з математики учні також займалися винахідницькою діяльністю, конструюючи прилади для

вимірювання величин, зокрема, густини рідин.

Окрім вивчення мистецтв і наук Іпатія приділяла великої уваги фізичному вихованню учнів. Педагог була гарним плавцем, тому вона навчала своїх вихованців техніці плавання. Учні весело стрибали у хвилі Середземного моря та разом зі своєю вчителькою пірнали та плавали навпередки з дельфінами. Окрім того учні займалися гімнастикою та боротьбою. А по вечорах Іпатія вчила своїх вихованців танцювати повільні і водночас запальні грецькі народні танці.

Поряд із навчальною діяльністю Іпатія займалася науково-дослідною діяльністю. Зокрема вчена досліджувала праці Платона, Арістотеля, Аполлонія Пергського, Діофанта та інших філософів і науковців, пишучі до цих творів власні коментарі [8, с. 265].

Глава про Іпатію ширилася не лише по Александрії, але й далеко за її межами. Щоб послухати її лекції до неї приїжджали з усього світу. Звертаючись до слухачів, Іпатія розповідала їм про славетну еллінську культуру, її ідеали свободи, краси і добра, котрі несли Елліни народам всього світу і яка тепер опинилася перед загрозою свого знищення. Як наслідок, світ стає темним та жорстоким. “Запалимо ж вогонь Афіни серед холодного незатишного світу. Як легко його погасити, як багато охочих до варварської справи руйнації і як мало носіїв священних іскор сонця! Громи боїв, крики фанатиків, рушення імперій, честолобство вождів та правителів! Що все це залишає у серці народів? Лише огиду, зневіру і страх. Безсмертне тільки знання, посіяне в душу людей: не сьогодні, то завтра воно дасть добрі врожаї. Юнаки і дівчата! Ви пізнаєте закони числа і гармонії, щоб збагнути через них таємницю краси. Ви понесете в життя ті закони, щоб розсіяти пільму марновірства і фанатизму... Поважні батьки й матері, славетні громадяни Александрії! Ви підете таємничими шляхами мудрості, що їх проклали для світу шукачі божественних

скарбів — Платон, Піфагор, Арістотель... Промінь філософії осяє вашу свідомість і покаже вам обрії іншого, прекраснішого буття! Навіть дитя, сповнюючись прагненням стати особистістю, жадібно дивиться довкола і невтомно запитує матері, батька, довколишніх людей про таємницю світу і його явищ... Товариство! Розвійте попіл втоми, розчарування, зневіри, поверніться до благословенної свідомості дитинства...” [7].

Звертаючись до громадян Александрії, Іпатія закликала їх пригадати своїх славних дідів і прадідів, які на чолі з Александром Македонським заснували славне місто Александрія, перемигши Перського царя Дарія та захистивши Елладу від загибелі. Тепер настала їхня черга захистити еллінську культуру, мистецтво та науку від жорстоких варварів. “Якщо варвари затопчуть вогні древньої мудрості, що матимуть наші діти, кого вони запитають про таємниці буття?” [7].

Вороги боялися полум'яних слів Іпатії, які пробуджували в душах Александрійців давню пам'ять про героїчне минуле їхньої країни, яка тепер гине під натиском новітніх варварів, котрі знищують будь яку пам'ять про неї. Іпатію називали чаклункою, яка зачаровувала всіх, хто її бачив та чув. Говорили, що під її чари потрапив навіть Римський префект Орест, який високо цінував талант Іпатії, звертаючись не раз до неї за мудрою порадою. Він заступався за вчену, коли її обвинувачували в нечуваних гріхах та вимагали відректися від язичницької еллінської культури та своїх поглядів. В таких випадках префект звертався до християн зі словами про те, що “мудрий закон імперії дарує свободу кожному — мислити, діяти так, як велить його серце і розум! Брама церкви Христа відкрита для бажаючих, але й двері до Храму Муз ми не зачинемо!” [7].

Але варвари не підкорялися мудрому Римському закону, чинячи наругу над давніми святинями Александрії. Так у 391 році був зруйнований головний Александрійський храм Серапеум, побудований

ще за часів Александра Македонського, і який вважався окрасою міста. Тут, зокрема, знаходилося одне з відділень Александрійської бібліотеки.

Варварство почало проникати в усю Римську імперію, поступово захоплюючи владу в усій державі. Потрапивши до влади, релігійні фанатики вже діяли на офіційному рівні, узаконюючи свої дії. В 391 році видається закон, що забороняв відвідування “язичницьких” храмів. Влада починає конфісковувати у жерців землі та храми. Цього ж року на Римському Форумі, в храмі богині домашнього вогнища Вести був загашений Священний вічний вогонь, який символізував добробут Римської держави. Тут зберігалися державні символи, привезені з Трої засновником Риму Енеєм. В 394 році цей багатостраждальний храм, який пережив не одну пожежу, був закритий. Варвари добралися навіть до таких Римських державних символів, як Алтар Перемоги, встановлений ще імператором Октавіаном в 29 році до нашої ери. Релігійні фанатики винесли його з Римського Сенату того ж року, коли був закритий храм богині Вести. За рік до цих подій, а саме у 393 році були заборонені Олімпійські ігри, що були започатковані 776 року до нашої ери і які були одним із головних символів елліністичної культури, що символізували силу та красу грецького народу. Таким чином Римська держава, а з нею і Римське право, все більше і більше здавали свої позиції, поступаючись своєю владою релігійним фанатикам.

Над Іпатією нависли чорні хмари. Від неї, як і від інших філософів, вимагали зречення від своїх поглядів, а разом з тим і від “язичницької” культури. Багато хто, боячись репресій, пішли шляхом зради. Але Іпатія залишалася вірною ідеалам свободи, краси і добра, що символізувала її рідна еллінська культура. В 405 році помирає її батько, якому вона була зобов’язана всім, що мала. Саме завдяки своєму батьку вона стала видатним вченим і філософом. Із втратою батька Іпатія втратила і свого захисника. Залишався

лише один захисник, а саме префект Александрії Орест, який продовжував захищати Іпатію від несправедливих обвинувачень з боку християн. Орест всіляко підтримував Іпатію, відвідуючи, зокрема, її лекції. На одній із лекцій Іпатії префект взяв слово, щоб подякувати їй за ту велику справу, яку вона робить в ім’я процвітання Александрії. “Учена Гіпатіє! Александрія вітає тебе і твоє похвальне бажання запалити вогні мудрості! Ось тобі слово префекта — вогонь Афіни горітиме довго і сильно. І прославиться наше місто двома маяками. Чудо світу височіє над морем, вказуючи шлях кораблям, маяк знання засяє над віками, щоб прокласти нашим нащадкам путь до осмисленого буття” [7].

По смерті батька Іпатія очолює його школу, яку відвідували як елліни, так і християни. Педагог бачила багато спільного між елліністичною та християнською культурами. Зокрема, їх об’єднували такі постаті як Сократ і Христос, які за свою любов до людей віддали свої життя. Чому ж між еллінами та християнами так багато ненависті, чому вони ворогують між собою? Всі ці питання не давали спокою Іпатії, яка бачила, як на очах знищується те, що зігрівало її душу та пробуджувало мрії.

Іпатія попри погрози та обвинувачення продовжувала свою велику справу. Вона навчала учнів бути вільними людьми. Адже елліни є вільним народом, який ніколи не терпів над собою ніякої тиранії. Він з гордістю ніс вогонь свободи, запалений Прометеєм, всім народам світу, окрилюючи кращих синів та дочок на боротьбу з деспотією. Свобода надихала еллінів на перемогу, нові відкриття та творчість. Тож потрібно цінувати та берегти цей безцінний скарб, дарований Прометеєм. Лише вільній людині відомо, що таке справжня любов. Саме любов до Батьківщини спонукала 300 спартанців битися з 200000 військом Перського царя Ксеркса. Любов рухала грецького воїна Фіддіпіда повідомити першим про перемогу греків над персами у Марафонській битві. За любов до людей

заплатили своїм життям Сократ і Христос. Всі вони були вільними людьми, які любили, а не нищили красу навкруги.

Іпатія прагнула примирити два непримирених табори, знайшовши те спільне, що мало б об'єднати еллінів з християнами. Цим спільним, на її думку, має стати свобода, чий божественний вогонь зігриває всіх, не питаючи ні про віру, ні про багатство, ні про мову, ні про освіту. “І не питає господар багаття пришельця, який з’явиться з нічної темряви. Не питає його про те, звідки прямує той, а пропонує погрітися і спочити біля благословенного тепла та світла” [7].

Педагог розповідала про те, що християнство спирається на вчення про душу, яке свого часу розробили Сократ, Платон і Арістотель, котрі жили задовго до появи християнства. Але вони не відкидали земного життя, люблячи всім серцем свою рідну Елладу, де панує гармонія, любов та краса. Тож еллінська культура доповнює християнство, яке вірить у Царство Небесне.

Мудрі слова Іпатії, які не роз’єднували, а навпаки, об’єднували, знаходили відгук не лише в душах еллінів, але й в душах християн. Вони розуміли, що потрібно не воювати, а співпрацювати між собою в ім’я тих цінностей, за які боролися Сократ та Ісус Христос. Популярність Іпатії не давала спокою ворогам. Вони робили все, щоб очорнити жінку-філософа в очах її прихильників. Її обвинувачували в чаклунстві, у розпалюванні ворожнечі між християнами та еллінами. Але це не допомагало. Тоді вороги поширили слух про вбивство християнина, обвинувативши у злочині Іпатію та її прихильників. Ця звістка спричинила нові погроми еллінів та їхніх святинь.

Це сталося в 415 році. Іпатія поверталася з Мусейону, де знаходилася її школа, додому. Біля дому на неї чекав розгніваний натовп релігійних фанатиків, які з криками “смерть безбожникам” накинулися на незахищену дівчину. Охоронців, яких поставив біля її будинку Римський префект, з якихось причин не було на

місці. Іпатію схопили і потягли за волосся до язичницького храму, що перейшов у власність християн, і тут вона прийняла свою страдницьку смерть.

З убивством визначної жінки-філософа, педагога та вченої Іпатії закінчилася Антична доба історії славетного народу-художника та мрійника, який звав себе еллінським народом, а свою державу — Елладою. Цей народ навчив усіх нас любити красу, робити добро та цінувати найбільший скарб, дарований людині — свободу. Не зважаючи на всі спроби ворогів поховати пам’ять про цей легендарний народ, ми сьогодні із вдячністю згадуємо про його визначних героїв, митців, філософів, науковців, які вплинули на подальший хід історії, подарувавши всім нам мрію про сонячну Елладу — країну вільних людей.

Література

1. *Плутарх*. Избранные жизнеописания в 2-х т., т. 2. Москва : Правда, 1990. С. 361–436.
2. *Ярошевский М. Г.* История психологии. Москва : Мысль, 1985. 575 с.
3. *Казандакис Н. У* Кноському палаці. Александр Македонський. Романи. Київ : Веселка, 1986. С. 255–444.
4. *Большая энциклопедия в 20-ти т., т. 1.* С.-Петербург : Просвещение, 1902. С. 327–330.
5. *Идеи эстетического воспитания.* Антология в 2-х т., т. 1. Москва : Искусство, 1973. 408 с.
6. *Радянська енциклопедія історії України в 4-х т., т. 1.* Київ : УРЕ, 1969. С. 72.
7. *Бердник О.* Лабіринт Мінотавра. Повісті. Київ : Веселка, 1990. 407 с.
8. *Українська радянська енциклопедія в 17 т., т. 3.* Київ: УРЕ, 1960. С. 265.
9. *Пономарьов О., Черемський М.* Педагогіка свободи, краси і добра // Новий Колегіум. 2025. № 3. С. 94–105.

Стаття надійшла до редколегії 20.09.2025

Стаття рекомендована до друку 20.11.2025

Відомості про авторів:

Пономарьов Олександр Семенович — кандидат технічних наук, професор; кафедра педагогіки і психології управління соціальними системами імені академіка Івана Зязюна; Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна; email: palex37@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4698-2620>; Copernicus 1657.

Черемський Максим Петрович — асистент, кафедра педагогіки і психології управління соціальними системами імені академіка Івана Зязюна; Національний технічний університет “Харківський політехнічний університет”; Харків, Україна; email: maxcheremsky@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4130-7618>.

Пономарьов О., Черемський М. З вогнем Прометея в серці.

Йде мова про життя та діяльність визначних давньогрецьких філософів і педагогів Арістотеля та Іпатію. Вони як і Сократ та Платон вважали свободу найбільшим скарбом людини, будуючи свої навчально-виховні системи на гуманній основі. Арістотель є не лише видатним філософом та педагогом, але й великим науковцем, який заклав основи багатьох наук, зокрема, психології, фізіології, біології, зоології. Арістотель був вихователем славетного полководця та державного діяча Александра Македонського. Педагог прищепив своєму учневі любов не лише до Македонії, але й до всієї Еллади, що була поділена на міста-держави, які між собою ворогували. Арістотель заснував власну школу “Лікей”, в якій навчання відбувалося на основі принципу вільного самовираження особистості.

Славнозвісна жінка-філософ та педагог Іпатія народилася в місті-державі Александрії у 370 році нашої ери. Це був час, коли еллінська культура, що була носієм ідеалів свободи, краси і добра, переслідувалася релігійними фанатиками. Іпатія була прибічницею еллінської культури, виховуючи своїх учнів вільними, різнобічними та творчими особистостями. Педагог будувала навчання у відповідності до природи дитини, її особливостей і можливостей. Великого значення Іпатія приділяла естетичному та фізичному розвитку особистості. Педагог виховувала в учнів любов до Еллади та її культури. Навчала мусичним мистецтвам, астрономії, математиці, риториці, дидактиці та іншим вільним мистецтвам. Іпатія займалася також науково-дослідною діяльністю. Загинула мученицькою смертю у 415 році.

Ключові слова: Арістотель; Александр; Іпатія; Еллада; Лікей; перипатетики; Мусейон; свобода; краса; добро.

Ponomarev A., Cheremsky M. With Prometheus fire in heart.

Aristotle and Hypatia are prominent Ancient Greek philosophers and educators. They defended the Hellenic ideals of Freedom and Beauty and Goodness. Aristotle not only prominent philosopher and educator, buy also great scientist. He studied the world around him and human nature. Aristotle laid bases of psychology and physiology and biology and zoology. He was teacher of famous military leader and statesman Alexander the Great. Aristotle educated Alexander comprehensively. He taught young man musical arts and grammar and mathematics and dialectic and rhetoric and astronomy. Aristotle spoke with Alexander on political topics. The main topic of dialogues was Hellas. Aristotle told Alexander about the enmity between policy states and about the threat from Persia. Aristotle’s wise advice helped Alexander in his personal and political development. Aristotle are founder of the Lyceum school.

Hypatia are last eminent Ancient philosopher and scientific and inventress and founder own philosophical school. She was a supporter of Hellenistic culture. Hypatia taught her disciples to value freedom above all else. Teacher adhered to the ideal of “kalokagatia” in upbringing. She taught musical arts and mathematics and astronomy and philosophy and other liberal arts. Hypatia together with her disciples studied the works of prominent ancient Greek and Roman playwrights. Disciples studied the philosophical works of Pythagoras and Plato and Aristotle. Hypatia criticized those philosophers, who base their teaching on form and rules that are detached from life. She believed that philosophy should be filled with own living fillings. Hypatia taught not to be limited by numbers, but to look for poetry in everything. Teacher sought to educate free and creative and comprehensively developed individuals. Hypatia called on Alexandrians to protect Hellenic values from barbarians. She tried to reconcile Christians with Hellenes. She called for love. Hatred won, however. Hypatia was murdered by religious fanatics in 415 AD.

Key words: Aristototle; Alexander; Hypatia; Hellas; Lycaeus; Peripatetics; Museon; Freedom; Beauty; Goodness.